

Pastyřík, Svatopluk

**[Východoslovenský slovník. Historicky dokumentovaný
(921-1918); paralely české, slovenské ekvivalenty]**

Opera Slavica. 2003, vol. 13, iss. 4, pp. 60-61

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117575>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

vytvořit u nositele cílového jazyka takového vnímání (chápaní) v našem případě přísloví, které by bylo funkčně adekvátní s jeho vnímáním v jazyce originálu, v daném případě v ruštině. Aktuální užívání těchto ekvivalentů, jak uvádí autorka v předmluvě, bylo podrobeno paremiologickému experimentu mezi nositeli jednotlivých slovanských jazyků.

V první příloze s názvem "Tematický ukazatel ruských přísloví" (s. 182-203) je paremiologický materiál rozříděn do 12 tematických okruhů. Každé přísloví je v závorce označeno číslem, pod kterým je uváděno jak v základní slovníkové části, tak i ve všech přílohách, což usnadňuje orientaci ve "Slovníku" jako celku. V rámci jednotlivých tematických okruhů je materiál prezentován podle principu dichotomie, například: *X. СЧАСТЛИЕ – БЕДА. 1) Счастливое – несчастливое. 2) Радость – беда.*

Rejstřík ruských přísloví, který je uveden v další příloze (s. 204-272), plní tři významné cíle: 1) podle čísla lze najít kterékoli z 500 ruských přísloví ve vlastní slovníkové části, 2) je možné stanovit, ve které z tematických okruhů je dané přísloví uvedeno a 3) umožňuje vymezit ta přísloví, která nebyla zařazena do Permjakovova paremiologického minima, ale jsou součástí slovníku (jsou zde označena hvězdičkou). Tento rejstřík poskytuje komplexní pohled na uváděný paremiologický materiál.

Poslední přílohu tvoří abecední rejstřík jednotlivých slovanských a anglických přísloví uvedených v základní slovníkové části. Každé z přísloví je charakterizováno znakem frekvence (+, o, -), rovněž je k němu přiřazeno číslo ruského přísloví, jehož je ekvivalentem uvedeným v první části slovníku, například:

- + *Kde (Tady) je zakopaný pes. 390*
- o *Kdo dva zajíce honí, žádného nechytí. 141*
- *Kde jsi zpívala v létě, zpívej i v zimě. 355*

Z výše uvedené analýzy "Slovníku" vyplývá, že práce petrohradské slavistky M. Ju. Kotové představuje originální přínos do paremiologie slovanských jazyků nejen z hlediska materiálu, ale i jeho prezentace.

Blažena Rudincová

Východoslovenský slovník. Historicky dokumentovaný (921-1918); paralely české, slovenské ekvivalenty. Zredigoval Ondrej R. Halaga. I. diel A – O, II. diel P – Ž. Universum : Košice – Prešov, 2002, 1393 stran. ISBN 80-89046-03-7; I. díl ISBN 80-89046-04-5; II. díl ISBN 80-89046-05-3

Východoslovenskému historikovi a lingvistovi O. R. Halagovi se konečně víc jak po padesáti letech podařilo vydat grandiózní *Východoslovenský slovník*, který ze skromnosti podepsal pouze jako redaktor.

Jedná se o historicky fundovanou lexikografickou příručku, která má a bude sloužit objektivnímu poznání východoslovenského lexika, nikoli ovšem pouze v rámci užšího či širšího (slovenského) nacionalizmu, především však ve slovanských souvislostech, a to nejen z pohledu historického, ale hlavně z hlediska současné komunikace, ovšem i z dalších možností hlubších zkoumání nejen komparačně lingvistických, nýbrž také historických, kulturních, etnických a sociálních. „*Namiesto ideálu separácie – „materčiny“-ghetta – nastoľuje ideál čím širšej komunikatívnosti a postupnej integrácie kultúry a brat-*

stava aj v smerovaní spisovného úzu.“ Editor se nevydal cestou romantiků (novoromantiků) a současných politických nacionalistů k vytváření kultu obyvatel východního Slovenska, nýbrž velmi zsvěceně a poučeně (jen seznam pramenů obsahuje 162 položky) a s velkou dávkou akribie dokládá na konkrétním jazykovém materiálu výsledky a závěry svého dlouholetého slavistického bádání. On skutečně jde ad fontes, a to nejen ve slovníkové části (s. 112–1377), ale i ve dvou úvodních kapitolách (**Slovník – prameně historie**: 1. Východzia báza; 2. Vývoj funkcí a postojov; 3. Východoslovenská identita – doplnok slavistiky; 4. Krajové identity a kultúra národa; 5. Pamäť národa – škola rešpektu a tolerance; 6. Proces formovania naddialektného spisovného jazyka; - **Špecifiky gramatiky**: 1. Fonémy a grafémy; 2. Skloňovanie; 3. Konjugácia sloviess; 4. Osud východoslovenských špecifik dnes; 5. Pôvod východoslovenskej identity). Bylo by těžko rozhodnout, která z částí slovníku má např. pro bohemistu větší význam, domnívám se totiž, že je vůbec nelze od sebe oddělovat, a proto všem zájemcům o slavistiku, slovakistiku, historickou bohemistiku a slavistickou komparatistiku doporučujeme seznámit se s dvoudílným Halagovým slovníkem komplexně. Je to sice vzhledem k obsahu i rozsahu slovníku, jak se dnes slangově říká „běh na dlouhou trať“, ale každopádně stojí za to. Bohatá lexikální báze slovníku poskytuje nejen velké množství historicky dokumentované lexikální matérie, ale zároveň také vytváří výbornou základnu zejména pro slavistickou komparaci.

Východoslovenský slovník se skládá z výkladové části (viz výše) a z vlastního slovníku. Na počátku je ještě „Slovo sponzora“, editorův úvod „Gnoti se auton“ (= Poznej sám sebe), na s. 10–13 „Skratky“, za nimiž následuje dvanáct stránek soupisu „Pramene slovníka (a pomůcky)“. Na konci druhého dílu je německé resumé (1378–1386, vč. německého překladu editorova úvodu) a „Index osůb v štúdiách úvodu“ na s. 1388–1392.

Přesto, že se nejedná o dvojjazyčný slovník a nemůžeme tudíž na něj klást požadavky jak např. na překladové slovníky, přece jen větší pozornost českého uživatele přitáhnou uváděné české paralely. Není se ani co divit, že v tak rozsáhlém díle mohou některé uvedené výrazy vzbuzovat v Čechách podiv. Tak např. infinitivy českých paralel jsou zásadně zakončeny na *-ti/-ci*, za druhé pak se u některých préteritních tvarů uvádějí 1-ová zakončení v záorce, ačkoli u jiných a ve stejné pozici nikoli: *předstih(l) x přepřchl*. V některých případech může být nedodržením české kvantity zproblematicováno porozumění, např. *uhelník* (spr. *úhelník*), zatímco u slovenských paralel je u tvarů opisného pasíva uvedeno pomocné sloveso, u českých chybí, čímž se opět komplikuje pochopení a komunikace (např. identifikace uvedeného jakoby českého *schumlano*, nebyla pro mě z nejjednodušších), někdy si autoři vypomohli i počesťováním východoslovenských výrazů: *scenička = č. stěnička* (ačkoli ani SSSJČ takový výraz nemá! SSSJČ uvádí jen jako řídké deminutivum příklad z Langra: *stěnka*), podobné je to např. i s některými dalšími výrazy, tak např. sloveso *zchechtati se* bychom v SSSJČ marně hledali apod. Ojedinele se též vyskytují (spíš však jako technická nedopatření) neadekvátní ekvivalenty, viz např. *prepesceny = č. propěstiti* (?).

Výše uvedené nedostatky však nikterak nesnižují skutečnou hodnotu velikého díla, kterým *Východoslovenský slovník* opravdu je. Všem, kteří se jakkoli zasloužili o jeho (byť o padesát let opožděné) vydání, patří náš velký obdiv a vřelý dík.

Svatopluk Pastyřík